

This document has been provided by the International Center for Not-for-Profit Law (ICNL).

ICNL is the leading source for information on the legal environment for civil society and public participation. Since 1992, ICNL has served as a resource to civil society leaders, government officials, and the donor community in over 90 countries.

Visit ICNL's **Online Library** at
<http://www.icnl.org/knowledge/library/index.php>
for further resources and research from countries all over the world.

Disclaimers

Content. The information provided herein is for general informational and educational purposes only. It is not intended and should not be construed to constitute legal advice. The information contained herein may not be applicable in all situations and may not, after the date of its presentation, even reflect the most current authority. Nothing contained herein should be relied or acted upon without the benefit of legal advice based upon the particular facts and circumstances presented, and nothing herein should be construed otherwise.

Translations. Translations by ICNL of any materials into other languages are intended solely as a convenience. Translation accuracy is not guaranteed nor implied. If any questions arise related to the accuracy of a translation, please refer to the original language official version of the document. Any discrepancies or differences created in the translation are not binding and have no legal effect for compliance or enforcement purposes.

Warranty and Limitation of Liability. Although ICNL uses reasonable efforts to include accurate and up-to-date information herein, ICNL makes no warranties or representations of any kind as to its accuracy, currency or completeness. You agree that access to and use of this document and the content thereof is at your own risk. ICNL disclaims all warranties of any kind, express or implied. Neither ICNL nor any party involved in creating, producing or delivering this document shall be liable for any damages whatsoever arising out of access to, use of or inability to use this document, or any errors or omissions in the content thereof.

**ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТ ОТ ДЕЙНОСТТА НА
НЕСТОПАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ
ПЕРИОДА 1991-2001 Г.**

Автори

Мария Жечева
Пламен Калоянчев
Тодор Тодоров

Съдържание

Въведение

Част първа. Нетърговски организации

I.1. Същност и видове нетърговски организации

I.2. Показатели за измерване дейността на НТО

Част втора. Развитие на нетърговските организации в България през 90-те години

II.1. Производство и добавена стойност

II.2. Заетост и работна заплата

II.3. Приходи и разходи на нетърговските организации през периода 1998-2000 г.

Част трета. Данъчен режим на НСО

Заклучение

Приложение

Използвана литература

Използвани съкращения

НСИ – Национален статистически институт

НСО – нестопански организации

НТО – нетърговски организации

БВП – брутен вътрешен продукт

СНС – система на националните сметки

ЕС – Европейски съюз

ЮЛНС – юридически лица с нестопанска цел

ЗЮЛНЦ – Закон за юридическите лица с нестопанска цел

Въведение

За решаване на обществените проблеми се изискват усилия както на държавата, така и на неправителствения сектор. Нетърговските организации могат да помогнат за постигане целите на държавната политика в някои сфери на дейност (борба с бедността¹, развитие на гражданското общество, запазване на исторически и културни паметници и т.н.). За тази цел те трябва да бъдат икономически обособени и да се осигури специална подкрепа за дейността им. Голяма част от средствата на нетърговските организации идват под формата на дарения. Това означава, че чрез предоставянето на привилегирован статут на тези организации се насърчава благотворителността². Най-често този статут се изразява в отпускане на директни бюджетни субсидии или предоставянето на данъчни облекчения за НТО, осъществяващи общественополезна дейност, т.е. данъчният режим на тези нетърговски организации представлява инструмент за постигане целите на икономическата политика. Същевременно, данъчни преференции могат да ползват и останалите икономически субекти в качеството им на дарители.

В резултат на привилегиите, с които се ползват, нетърговските организации получават достъп до ограничени обществени средства. Затова такива привилегии трябва да бъдат ясно обосновани, а ползата за обществото от дейността на нестопанските организации - разяснена. Статистическите показатели за значението и ефективността на сектора традиционно подценяват неговата роля, тъй като не отчитат положителните външни ефекти от изпълнението на повечето от проектите на нетърговските организации. Развитието на сектора обаче е пряко свързано с укрепването на гражданското общество, което е едно от важните изисквания към страните, кандидатстващи за членство в ЕС. Нетърговските организации са ефективни при предоставянето на различни услуги, по-малко бюрократични са от обществения сектор, и привличат допълнителна подкрепа от обществото под формата на дарения или доброволен труд.

През последното десетилетие в България се създадоха множество организации, чиито функции и задачи са насочени към утвърждаване ценностите на гражданското общество. В преобладаващата си част тези организации са създадени с благотворителни, социални, културни, образователни, научни, религиозни и други цели. По своя статут те са твърде разнообразни – фондации, сдружения, съюзи, спортни дружества, политически партии, стопански камари, религиозни организации и т.н.

---

¹ Големите неравенства в доходите и възможностите за заетост може да са сериозно ограничение пред икономическия растеж и благосъстоянието.

² Вж. "General Explanations of the Administration's Fiscal Year 2001 Revenue Proposals", стр. 103 и "General Explanations of the Administration's Fiscal Year 2002 Tax Relief Proposals", стр. 6.

Нормативните актове, които регламентират тяхната дейност, са Законът за юридическите лица с нестопанска цел, Законът за политическите партии, Законът за народните читалища и др.

Настоящият анализ е направен по поръчка на фондация Български център за нестопанско право. Изследването има две основни цели: първо, да анализира дейността на нетърговските организации и да оцени мястото и значението им за развитието на икономиката на България през периода 1991-2001 г., и второ, да изследва данъчния режим на нестопанските организации³ и ефекта от данъчните облекчения върху консолидирания държавен бюджет.

Изследването се състои от три части. В първата част се разглежда същността на нетърговските организации и тяхната класификация в зависимост от институционална принадлежност и икономическата им дейност. Изяснена е методологическата същност на показателите, които измерват тяхната дейност. Описани са някои проблеми във връзка с наличната информация за нетърговските организации.

Във втората част е разгледано развитието на сектора на нетърговските организации през периода 1991-2001 г. през призмата на основни макроикономически индикатори. Анализирана е заетостта в сектора през периода 1998-2001 г., както и структурата на приходите и разходите на тези организации.

Това е основата, върху която в третата част на разработката се изследва данъчният режим на нестопанските организации. Направена е оценка на някои предложения за промяна в данъчния режим на нестопанските организации и техния ефект върху икономиката на страната и по-конкретно върху държавния бюджет, като изчисленията са показани в специално приложение. Структурата на изследването и надеждните информационни източници предполагат достоверност на получените резултати.

Основен източник на информация са данни на Националния статистически институт и на Министерство на финансите. Използвани са както официално публикувани данни на НСИ, така и някои първични данни, обработени специално за целите на изследването. Консолидираният държавен бюджет е основната информационна база, която се използва за оценка на дейността на НСО и измененията в законодателството и техния ефект върху състоянието на публичните финанси.

В изследването понятията «нетърговски» и «непечеливши» организации се употребяват като синоними. Понятието «нестопански организации» е използвано в по-тесен смисъл от «нетърговските организации» (вж. част първа, т. I.1.).

---

³ Тук се включат тези нетърговски организации, чиято дейност се регламентира от Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

Част първа. Нетърговски организации

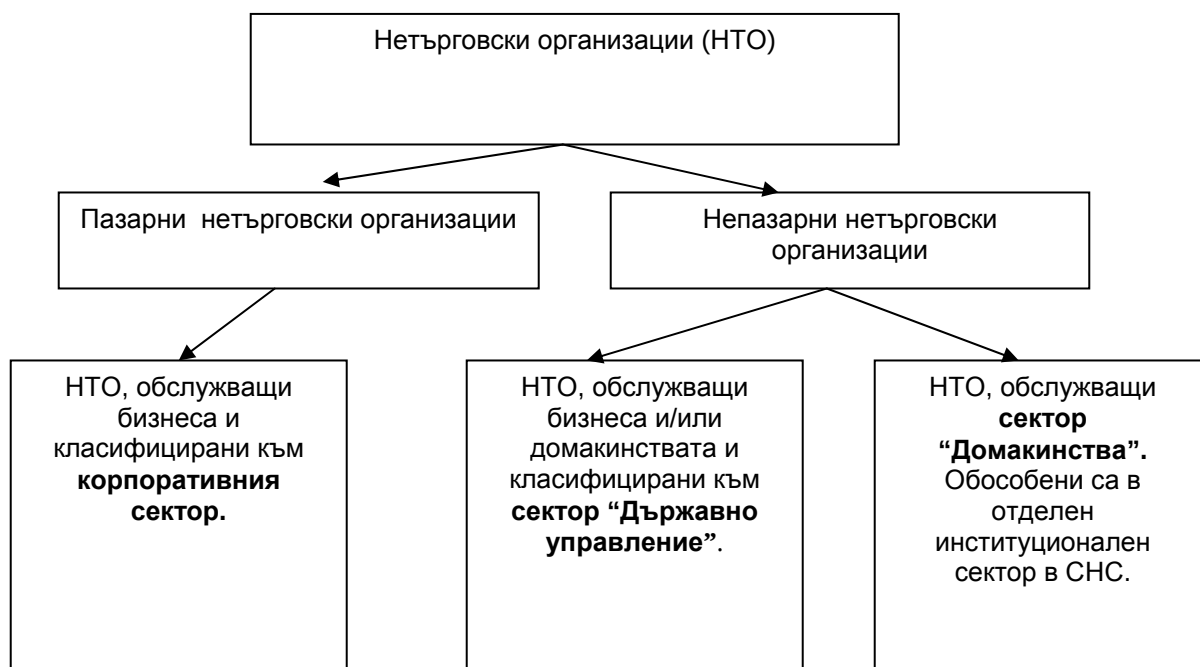
I.1. Същност и видове нетърговски организации

Нетърговските (непечелившите) институции са юридически единици, създадени с цел производство на продукти и услуги, чиито статус не им позволява да бъдат източник на доход или друга финансова печалба за тези, които ги създават, контролират или финансират⁴. На практика, при тяхната дейност се генерират излишъци или дефицити, но излишъците не могат да се усвояват от други институционални единици. Поради тази причина те често са освобождавани от различни видове данъци. Терминът «непечеливши» не означава, че една НТО не може да реализира печалба: той означава, че на членовете на организациите, които контролират НТО, не им е позволено да извличат печалба от дейността на организацията.

Следващата схема показва **систематизацията на НТО от гледна точка на институционалната структура на икономиката.**

---

⁴ System of National Accounts, 1993, p. 94

НТО се делят на «пазарни» и «непазарни» производители. НТО-пазарни производители предоставят продукти и услуги на други институционални единици на икономически значими цени⁵. Училищата, университетите, болниците са пазарни НТО, когато вземат такси, определени според производствени им разходи и достатъчно високи, за да оказват влияние върху търсенето на техните услуги. При дейността си пазарните НТО трябва да генерират опериращ излишък (печалба) или загуба. Всяка реализирана печалба трябва да остава вътре в институциите, тъй като техният статус им забранява да я разпределят между други институции.

Повечето пазарни НТО, обслужващи бизнеса, се създават от бизнес-асоциации и се финансират от тях. Примери за пазарни НТО, обслужващи бизнеса и класифицирани към корпоративния сектор, са търговски камари, селскостопански или търговски асоциации, изследователски лаборатории и други организации или институти, занимаващи се с дейност, която е от полза на бизнеса, който ги контролира и финансира. Когато обаче НТО служат на бизнеса (например търговска камара и други организации), но се контролират и финансират основно от държавата, те се класифицират като непазарни НТО и се отнасят към сектора на държавното управление.

⁵ Т.е. на цени, които имат значимо влияние върху количеството, което производителят желае да предложи и върху количеството, което купувачът желае да купи.

По-голямата част от НТО са непазарни производители. Непазарните производители са производители, които предоставят своята продукция безплатно или по цени (такси), които са икономически незначими⁶. Следователно, за да покрият разходите по дейността си, непазарните НТО разчитат на други средства, като членски внос и трансфери от другите сектори на икономиката.

От гледна точка на институционалната структура на икономиката, непазарните институции се разделят на две групи. В първата група влизат институции, които се контролират и финансират основно от държавата и обслужват бизнеса и/или домакинствата. Втората група обхваща институции, които осигуряват непазарни стоки и услуги на домакинствата, финансирани предимно от неправителствени източници – домакинствата, корпорациите или от външния сектор. Примери за НТО, класифицирани към правителствения сектор са тези, които се занимават с изследвания и са от полза на група производители или пък такива, които функционират в областта на здравеопазването, екологията, образованието и др. и са от полза както за предприятията, така и за населението. Такива НТО се създават от правителството, те са част от сектора на Държавното управление, независимо че са от полза на други институционални сектори.

Останалите нетърговски организации се обособяват в отделен сектор в Системата на националните сметки – Нетърговски организации, обслужващи домакинствата. Това са професионалните съюзи, политическите партии, профсъюзите, асоциациите на потребителите, региониозните общности и социалните или спортни клубове. Тук не се включват организациите, които са със сродни функции, но се контролират и финансират основно от държавата. Други НТО, обслужващи домакинствата, осигуряват стоки или услуги за домакинствата на непазарни цени в случай на природни бедствия или война. Приходите на тези НТО се осигуряват основно от дарения в пари или в натура от обществеността, корпорациите или правителството и от външни източници.

За систематизиране на нетърговските организации от гледна точка на дейността, която те осъществяват, в практиката на НСИ се прилага Национална Отраслова Класификация (НОК 98). Тя е съвместима с класификацията на отраслите и икономическите дейности, възприета от страните-членки на ЕС и страните-кандидатки за членство. До 1997 година за отраслови икономически групировки бе използвана отраслова класификация на дейностите (КОНС), която структурира производствената сфера съгласно методологията на системата на материалния продукт. Това създава известни затруднения при обвързка на данните в динамични редове.

За периода от 1998 до 2000 година нетърговските организации са класифицирани в следните групи дейности:

---

⁶ В смисъл, че нямат значимо влияние върху количеството, което производителят желае да продаде и върху количеството, което купувачът желае да закупи.

1. бизнес организации и организации на работодатели – нетърговски организации, насочени към развитие на конкретен бизнес или към икономическо и обществено развитие на конкретен регион. Такива организации са Браншов съюз на кожарската, кожухарската, обувната и галантерийна индустрия; Федерация на хлебопроизводителите и сладкарите в България; Асоциация на Българските предприятия за международни превози; Агенция за подпомагане на малкото и средно предприемачество; Асоциация на Българските книгоиздатели; Българска занаятчийска камара; Асоциация на Българските застрахователи;

2. професионални съюзи и организации – организации, чиито членове имат сродни интереси в професионално-техническата област или упражняват сродни професии като: Съюз на архитектите в България, Съюз на учените в България, Съюз на химиците в България, Лекарски съюз – град София, Асоциация на преводачите, Съюз на математиците в България, Съюз на независимите автотехнически експерти в България, Съюз на метеоролозите в България;

3. творчески съюзи – клубове и съюзи на дейците на културата и изкуството: писатели, артисти, художници, кинодейци, телевизионни и радиоработници, журналисти и др. като: Задруга на майсторите на народни художествени занаяти, Сдружение “Свят и музика”, Съюз на българските композитори, Съюз на филмовите дейци, Съюз на българските художници, Сдружение на българските писатели, Българска асоциация за театър;

4. сдружения на кооперативни организации – сдружения между кооперации, които нямат за цел реализиране на печалба, а осъществяване на обща политика по отношение на пазара, заплащането на труда, и социалната политика като: Национален съюз на трудово-производителните кооперации, Централен съюз на кооперациите на инвалидите;

5. синдикални организации – организации на наемни работници, които защитават техните интереси в областта на трудовата реализация и заплащането на труда като: Синдикална федерация “Металици”, Синдикат на българските учители, Федерация на независимите синдикати на миньорите, Конфедерация на труда “Подкрепа”, Обединение “Промяна”;

6. други нетърговски организации – фондации, асоциации, клубове и общества по интереси, свързани главно с разпределение на средства, продукти и оказване на услуги, без получаване на печалба; набиране на средства за благотворителни цели; установяване на социални контакти; защита на определени интереси на групи от хора; организиране на просветителски и образователни дейности. В тази група се включват Фондация “Демокрация”, Фондация “Св. Св. Кирил

и Методий”, Фондация “Васил Левски”, Фондация “Обществен фонд Детство, Български Червен Кръст, Сдружение “Център за социални практики”, Независимо дружество “Зелени патрули”;

7. политически организации и техните асоциирани организации – например: младежки организации към политическите партии;

8. религиозни организации като: Българска Патриаршия, Съюз на църквите на адвентистите от седмия ден, Обединена Божия църква 1, Църква на адвентистите от седмия ден, Арменска евангелска съборна църква;

9. читалища.

Освен посочените, нетърговски организации са регистрирани в следните дейности, които по правило се осъществяват и от стопански субекти в сферата на пазарните взаимоотношения:

10. научни изследвания – фундаментални и приложни научни изследвания, експериментални разработки в областта на медицинските науки и в областта на обществените и хуманитарните науки;

11. образование – висше образование, извънучебна дейност за деца и юноши, професионална квалификация и преквалификация на възрастни. В тази група са Сдружение “Нов Български университет”, Сдружение “Американски университет в България”, Център за развитие на човешките ресурси;

12. хуманно здравеопазване и социални дейности – дейност на домове “Майка и дете”, социален патронаж и заведения за социални грижи с настаняване, дейности по прехраната и обслужването на стари хора, хора с физически или умствени недъзи и социално слаби хора, консултации свързани със семейството и децата, вкл. по въпроси за осиновяване, професионално ориентиране и трудоустрояване на инвалиди и социално слаби, подбор във връзка с оказване на финансова и материална помощ; например Дружество SOS – детски селища България;

13. култура, изкуство, научно-техническа информация и документация – театрална, музикална и артистична дейност, опазване и реставриране на паметници на културата, дейност на библиотеки; Сдружение “Театър цветев”, Сдружение “Антракт”;

14. физкултурна и спортна дейност. Туристическо дружество “Алеко Константинов”, Клуб по конен спорт – Бояна, Български училищен съюз “Юнак”, Спортен клуб “Академикус”, Клуб по спортни танци “Младост”, Яхт клуб – порт Бургас.

В анализа в част втора за дейностите от 11 до 14 вкл. са отделени данните **само за НТО**, функциониращи в тези области.

Термините “нетърговски организации” и “непечеливши организации” се използват в изследването като синоними - за обозначение на цялата съвкупност от нетърговски организации, независимо от вида дейност, която осъществяват. Терминът “нестопански организации” се употребява в по-тесен смисъл. Тук са включени само нетърговските организации от групи 1, 2, 3, 4, 6, 9, 11, 12, 13 и 14. Разглежда се и една подгрупа нестопански организации, от които са изключени читалищата и НСО, занимаващи се с физкултура и спортна дейност. Приемаме, че дейността на тази подгрупа НСО се регламентира от Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

I.2. Показатели за измерване дейността на НТО

Дейността на НТО се измерва и анализира много по-трудно от тази в стопанския сектор поради характера на услугите, които те предоставят и отчетността, която водят. В настоящото изследване за измерване на тази дейност са използвани няколко групи показатели. *Първо*, данни от СНС, характеризиращи произведената продукция, междинното потребление и добавената стойност в сектора. *Второ*, данни за заетостта и работните заплати, характеризиращи ефективността на труда. *Трето*, данни от отчетите за приходите и разходите на НТО, които служат за основа при разработването на показателите в предходните две групи.

Основните измерители на дейността на нетърговските организации са брутната продукция, междинното потребление и добавената стойност. Те се изчисляват в съответствие с методологическите препоръки на СНС за отчитане на непазарните производители.

Брутната продукция се измерва на база начислените текущи разходи за упражняване на съответната дейност, включително потреблението на основен капитал. За нетърговските организации показателят брутна продукция е сума от продукцията от тяхната стопанска и нестопанска дейност. Продукцията им от нестопанска дейност е равна на административните разходи, извършени в сектора за осъществяване на тази дейност. Тук се включват разходите за материали, външни услуги, заплати, осигуровки и потреблението на основен капитал.

Междинното потребление обобщава текущите производствени разходи за вложени материали и заплатени външни услуги. Тук не се включват разходите за компенсация на наетия персонал, както и потреблението на основен капитал.

Добавената стойност представлява разликата между произведената брутна продукция и междинното потребление. За нетърговските организации, предоставящи услуги безплатно или на икономически незначими цени, добавената стойност от нестопанската им дейност съдържа в структурата си възнаграждението на наетия персонал (като първичен разход за организацията и първичен доход за наетите лица) и потреблението на основен капитал. При нестопанската дейност на

нетърговските организации потреблението на основен капитал изчерпва съдържанието на brutния опериращ излишък, тъй като нетният опериращ излишък⁷ за тях е нула. Нетният опериращ излишък за НТО може да е различен от нула в резултат от упражняваната от нетърговските организации стопанска дейност.

Разполагаемият доход е показател, който се формира в процеса на разпределението и преразпределението на доходите. Той се използва за крайно потребление и спестяване, което пък от своя страна в голяма степен обуславя финансовата позиция на сектора: нетна възможност за финансиране или нетна потребност от финансиране.

Връзките между изброените по-горе показатели за сектора на НТО могат да се представят най-общо чрез следните равенства:

- (1) ДС = БП – МП (по сметка Производство)
- (2) ОИ = ДС – (КН + СОВ) (по сметка Генериране на доходите)
- (3) РД = ПД+ОИ + текущи трансфери (получени минус предоставени)
(по сметки Разпределение на първичните доходи и Вторично разпределение на дохода)
- (4) Спестяване = РД – разходи за крайно потребление (по сметка Използване на располагаемия доход)
- (5) Нетна възможност/потребност от финансиране = Спестяване + капиталови трансфери (получени минус предоставени) – бруто образуване на основен капитал – изменение на запасите (по капиталовата сметка)

ДС – добавена стойност в институционалния сектор

БП – брутна продукция

МП - междинно потребление

ОИ – опериращ излишък

КН – компенсация на наетите лица

СОВ – социално-осигурителни вноски

РД – располагаем доход

ПД – първични доходи (нето)

Основа за конструиране на показателите, измерващи дейността на нетърговските организации, е счетоводната информация от **отчета за приходите и разходите**. До 1997 година счетоводните стандарти не даваха възможност за отчитане на специфичните операции за осъществяване на

---

⁷ Нетният опериращ излишък е балансова позиция в сметката за генериране на дохода. Изчислява се като от добавената стойност се извадят компенсацията на наетия персонал и платените производствени данъци и се прибавят получените субсидии.

нестопанската дейност и всички единици представяха финансовото си състояние и резултатите от упражняваната дейност в схемата на отчетите за предприятията от сектор "Нефинансови предприятия". От 1998 година се наложиха съществени подобрения в системата за отчитане на нетърговските организации. Въведени бяха два типа отчети за приходи и разходи - за самостоятелно отчитане на нестопанската и стопанската дейност. Това създаде условия за прецизиране на изчисленията по методологията на СНС за периода след 1997 г., особено по отношение на сметките за брутната продукция, добавената стойност и опериращия излишък (в резултат на упражнявана стопанска дейност).

Тук трябва да се отбележи, че формирането на динамични редове за целия период 1991-2001 г. за повечето показатели е невъзможен поради преходния характер на българската икономика и честите методологически промени в данните (както в съдържанието на първичните данни, така и в методиката за тяхната агрегация). Всичко това затруднява статистическата обработка на данните и своевременното им привеждане в съпоставим вид през отделните години на разглеждания период. Поради тези причини данни за разполагаемия доход, спестяването и нетната финасова позиция по институционални сектори има само до 1997 г. включително.

Данните за заетостта и заплатите за сектора на нетърговските организации има за периода 1997-2000г. и при това само за тези организации, които са класифицирани като извършващи дейности от 1 до 9 вкл. в точка I.1 на част първа.

Поради споменатата по-горе промяна в отчетността през 1998 г., разполагаемите и съпоставими данни за приходите и разходите на НТО са за периода 1998-2000 г. Въпреки че информационни ограничения стесняват възможностите за формиране на цялостна картина за динамиката на сектора на НТО, все пак наличните данни дават достатъчно ясна и надеждна представа за тенденциите в развитието на този сектор през последното десетилетие.

Част втора. Развитие на нетърговските организации в България през 90-те години

II.1. Производство и добавена стойност

Статистическите данни за този период показват, че нетърговските организации имат все още незначителен дял в икономиката на България. През 2001 г. добавената стойност в този сектор е 62.8 млн. лв. и формира едва 0.21% от brutния вътрешен продукт на страната. Това е и неговият максимален относителен дял за последните десет години. През периода 1991-1998 г. делът на този сектор в brutния вътрешен продукт е сравнително стабилен (между 0.12 и 0.15%⁸), а през 1999 г. нараства и през следващите две години се задържа на около 0.2%⁹ (граф. 1).

Граф. 1

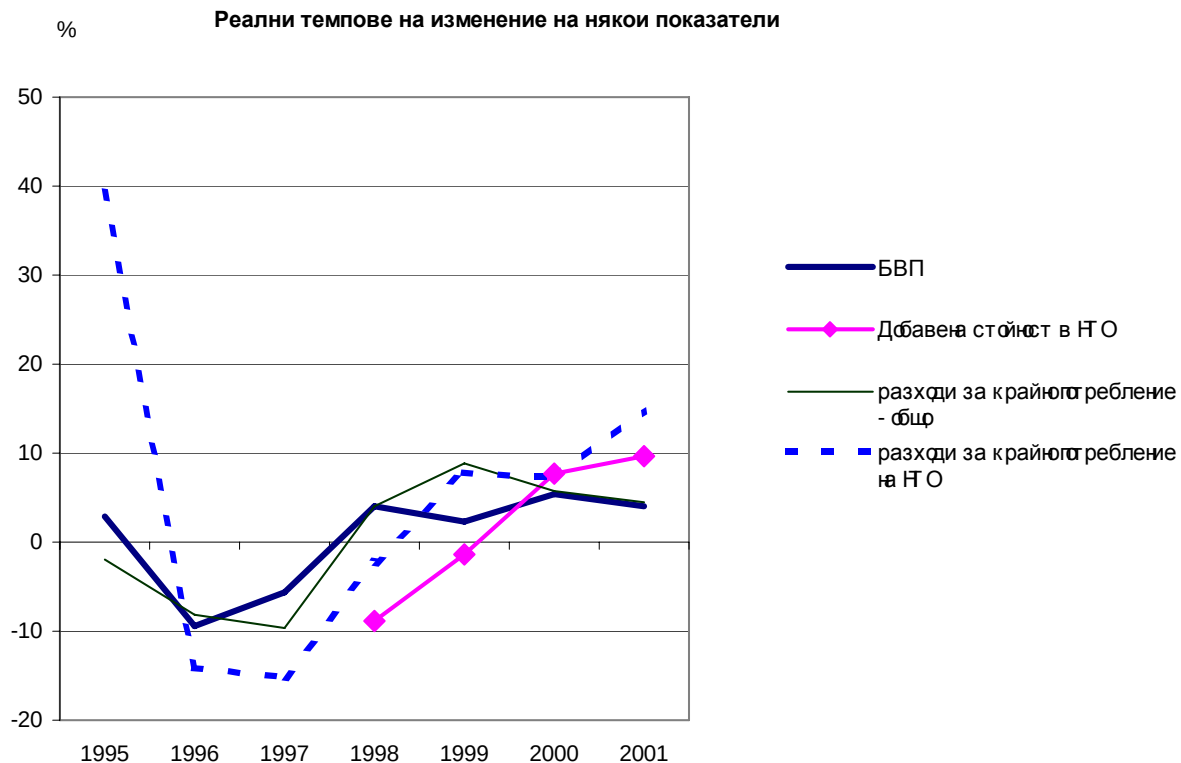
Сравнението между реалните прирасти на горните показатели е подобър индикатор за развитието на НТО поради различните дефлатори на добавената стойност в НТО и на БВП. През 2000 и 2001 г. реалното нарастване на добавената стойност, създадена от нетърговските организации е съответно 7.7 и 9.6% и е съответно с 2.3 и 5.6 процентни пункта по-високо от увеличението на brutния вътрешен продукт на страната през тези години (граф. 2). Вероятно изпреварващата динамика на НТО през последните години е резултат от подобрената

⁸ Изключение прави 1995г., когато делът на НТО в БВП се покачва до 0.19%.

⁹ За сравнение делът на сектора в brutния вътрешен продукт в Норвегия и САЩ е около 4 процента.

макроикономическа и институционална среда, в която работят нетърговските организации.

Граф. 2

През 2000 г. добавената стойност на НСО е 31.8 млн. лв. (58.3% от добавената стойност в сектора на НТО) и представлява 0.12% от БВП на страната. Ако от групата НСО изключим читалищата и спортните организации, то добавената стойност е 23.1 млн.лв., а делът на НСО в БВП спада до 0.087%. Само НТО, занимаващи се с физкултурна и спортна дейност, са произвели през 2000 г. добавена стойност в размер на 1.9 млн. лв.

Разполагаемият доход на нетърговските организации системно и чувствително превишава размера на брутната добавена стойност, създавана в този сектор. През 1997 г.¹⁰ това превишение е над 4 пъти. При брутна добавена стойност в тези организации в размер на 26.6 млн. лв., располагаемият доход на разглеждания сектор е в размер на 109,6 млн. лв. Това се дължи на преразпределителните процеси, в резултат на които се наблюдава нетен приток на средства към нетърговските организации.

¹⁰ Както беше отбелязано в т. 1.2. за показателите трансфери, располагаем доход, спестяване, бруто образуване на основен капитал и нетна възможност (необходимост от) финансиране по сектори на икономиката данните няма данни за периода след 1997 г.

Освен сектора на нетърговските организации, единствено при сектор «Държавно управление» получените трансфери превишават предоставените, т.е. преразпределителните процеси водят до трансфер на средства от нефинансовите и финансовите предприятия, домакинствата и външния сектор към държавния бюджет и нетърговските организации. Разбира се, размерът на нетно получените средства от неправителствения сектор (101 млн.лв.) е много по-малък (25 пъти през 1997 г.) от този на държавното управление.

През 1997 г. нетните трансфери към сектора на НТО представляват 92,1% от разполагаемия му доход. Останалата част на разполагаемия доход се формира от първичните доходи и опериращия излишък в сектора. От последните два елемента на разполагаемия доход в неправителствения сектор доминиращ дял (96% през 1994 г. и 74% през 1997 г.) имат първичните доходи, което е следствие от спецификата на разглеждания сектор като съвкупност от непечеливши стопански единици.

Разполагаемият доход се разпределя между разходи за крайно потребление и спестяване. За сектора на нетърговските организации периодът 1991-1997 г. може да се раздели на два подпериода. До 1996 г. разходите за крайно потребление са превишавали разполагаемия доход в сектора, поради което спестяването в сектора е отрицателно, т.е. през този период секторът се е нуждаел от допълнителни заемни средства, за да може да функционира. През 1996 и 1997 г. ситуацията е коренно променена, тъй като трансферите, насочени към непечелившия сектор през тези години нарастват значително и са по-големи, отколкото са могли да бъдат усвоени от нетърговските организации при слабата им степен на развитие. Така секторът на нетърговските организации през тези години увеличава финансовите си активи и е в позицията на нетен заемодател в икономиката по време на финансовата и икономическа криза.

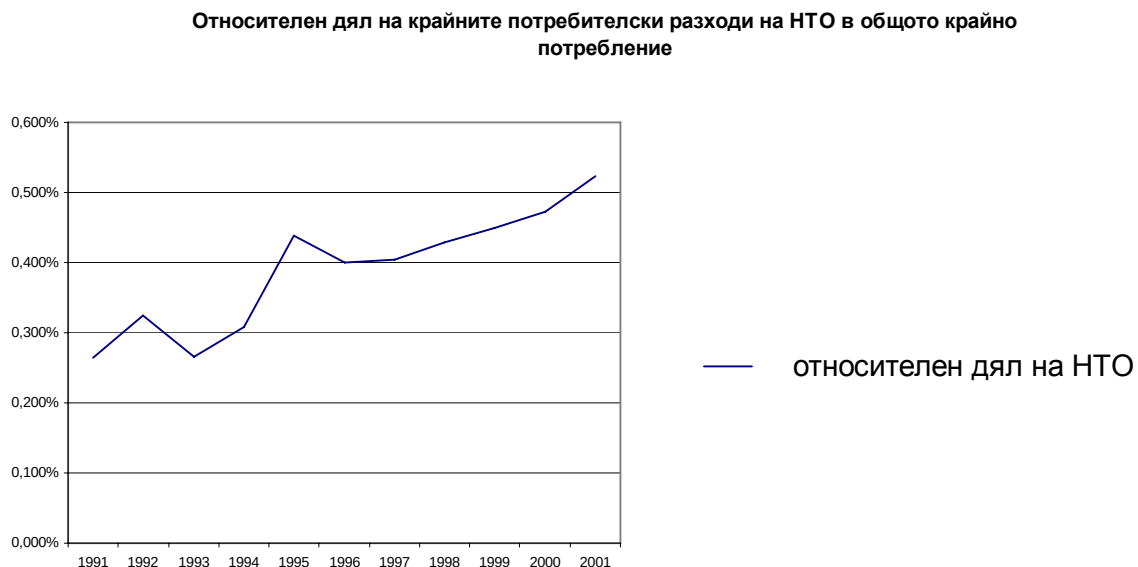
Анализът дотук показва, че макар и създаващ се след началото на прехода, секторът на НТО постепенно укрепва финансово при условията на твърди бюджетни ограничения. Това показва, че той би могъл да стане важен фактор за дългосрочен растеж в икономиката при подходяща икономическа политика за неговото по-нататъшно развитие.

Разходите за крайно потребление на нетърговските организации като дял от разходите за крайно потребление общо за икономиката отново потвърждават незначителната роля на нетърговските организации за развитието на българската икономика. Въпреки че през периода 1991-2001 г. този дял нараства 2 пъти, дори и максималният му размер остава твърде нисък – едва 0.52% през 2001 г. (граф. 3). Реалният растеж на крайните потребителски разходи на сектора на нетърговските организации от 2000 г. насам значително изпреварва както растежа на крайните потребителски разходи общо за икономиката, така и растежа на brutния вътрешен продукт за съответните години (граф. 2). Това е изразено особено ясно през 2001 г., когато индексът на физическия обем на крайните потребителски разходи на

нетърговските организации, обслужващи домакинствата, е 114,8, на крайните потребителски разходи е 104,5, а на БВП – 104. Промяната в тенденциите за развитие на непечелившия сектор вероятно е продиктувана от по-ясните условия, при които функционират нестопанските организации и от общата макроикономическа стабилност.

Граф. 3

При брутното образуване на основен капитал в нетърговските организации също се наблюдава възходяща тенденция както на абсолютния размер на този показател, така и на отношението му спрямо брутното образуване на основен капитал общо за икономиката. Докато през 1991 г. този дял е едва 0.08%, през 1997 г. той се покачва до 0.58%.

Направеният дотук анализ дава основание да се направят следните изводи за дейността на НТО в България и средата, в която те функционират:

Първо, НТО имат незначителен принос за икономическото развитие на България през 90-те години на 20 век и началото на 21 век. Сравнителният анализ показва, че техният относителен дял в БВП е много по-нисък в сравнение с други страни.

Второ, през годините на икономическата и финансова криза (1996-1997) секторът на НТО е в позицията на нетен заемодател в икономиката,

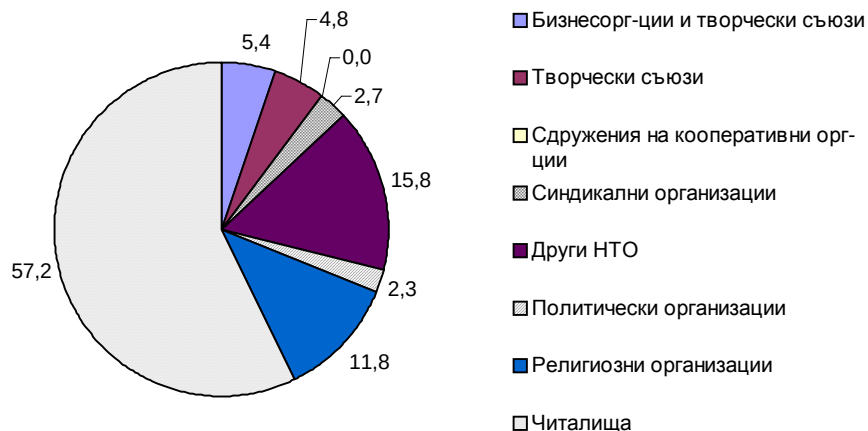
но поради незначителния си относителен дял не е бил в състояние да играе ролята на буфер и да намали степента на кризата;

Трето, през последните две години се създават по-благоприятни макроикономически и институционални условия за функционирането на НТО, в резултат на което те се развиват с изпреварващи темпове в сравнение с динамиката на икономиката като цяло.

II.2. Заетост и работна заплата

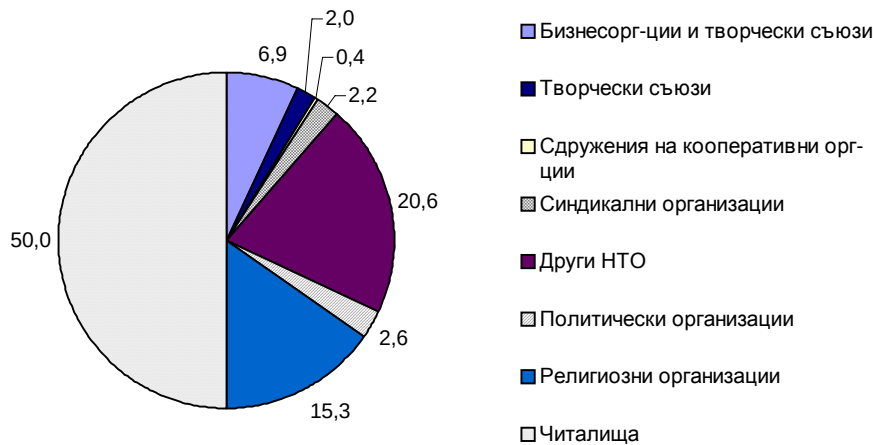
В контраст с възходящата динамика на показателите, характеризиращи непечелившия сектор от гледна точка на добавената стойност, през последните пет години броят на заетите лица в нетърговските организации постепенно намалява – от 16771 души през 1996 г. до 11502 души през 2001 г.¹¹ Тази динамика съответства на тенденцията за намаление на заетостта в икономиката през същия период. Въпреки низходящата тенденция в броя на заетите в непечелившия сектор, трябва да се отбележи тяхното нарастване през последната година на разглеждания период. За 2001 г. дялът им нараства от 0.36% до 0.39% поради нарастване на броя на заетите в НТО (с 9%) при общо намаление на заетите в икономиката (с 0.1%).

Структура на заетите в НТО през 1997 г. (%)

¹¹ Както беше споменато в част първа, точка I.2. данни за заетостта в НТО има само за дейности от 1 до 9 вкл. По косвени оценки (на основата на данните за компенсациите на наетите лица за всички НТО) броят на заетите в сектора на НТО е около 16 000 души.

Структура на заетите в НТО през 2000 г. (%)

Читалищната дейност ангажира над половината от заетите в сектора на нетърговските организации (5280 души през 2000 г.). Техният относителен дял постепенно намалява – от 57.2% през 1997 г. до 50% през 2000 г. за сметка на относително по-бързото нарастване на заетите главно в религиозните организации и тези от групата «Дейност на други НТО». В тези два сектора заетите през 2000 г. са 1619 души и 2172 души.

Динамиката на заетостта в НСО съвпада с низходящата тенденция по отношение на заетостта в целия сектор на НТО. От 10096 души през 1997 г. техният брой намалява на 8433 души. Ако от НСО отделим читалищата, то заетите в тези организации са едва 3157 души през 1997 г. и 3153 души през 2000 г.

В сектора на НТО работят предимно жени и те са относително по-слабо платени от мъжете. Жените са 6748 души през 2000 г. или 64% от заетите в нетърговските организации. Само за съвкупността от НСО делът на жените е още по-висок (74% през 2000 г. или 6252 жени), а ако от НСО изключим читалищата, през 2000 г. в НСО са работили 1939 жени (61.5% от всички заети в групата НСО без читалищата).

Жените имат най-голям дял в групите «Читалищна дейност», «Дейност на творческите съюзи» и «Дейност на бизнесорганизации и професионални съюзи, без творческите» - съответно 82%, 69% и 67% през 2000 г., а най-нисък е относителният им дял в «Дейност на религиозни организации» - 14%.

Анализът показва, че добавената стойност на един зает в сектора на нетърговските организации е значително по-ниска в сравнение със същия показател, изчислен за цялата икономика. През 2001 г. съотношението между добавената стойност на един зает за нестопанския сектор и

добавена стойност на един зает общо за икономиката е около 1:1.8. Тъй като данните за заетите в непечелившия сектор не са пълни, то разглежданото съотношение е още по-високо. Това се обяснява със същността на нетърговските организации като непечеливши стопански субекти, поради което размерът на опериращия излишък като компонент на добавената стойност е незначителен.

Заплащането в сектора на НТО е относително по-ниско от средното за икономиката. През 1996 г. средната годишна заплата в нетърговските организации е значително под средната за страната (с 36%), но през последните години тя нараства относително по-бързо и през 2000 г. размерът ѝ е само с 11% по-малък от средната работна заплата за страната. Средната годишна заплата в сектора през 2000 г. е 2433 лв. Средногодишната заплата на жените в НТО представлява 75.5% от тази на мъжете и 89.8% от средната заплата в сектора.

Средногодишната работна заплата в НСО за 2000 г. е 2468 лв., а при изключване на читалищата нараства на 3961 лв.

Според класификацията на групите дейности, включени в сектора на НТО, най-висока е средната годишна заплата на заетите в «Сдружения на кооперативни организации» (6548 лв. през 2000 г.). Тя превишава над 2.5 пъти средната заплата за сектора, а най-ниска е годишната работна заплата на заетите в читалищата (1576 лв.). Диференциацията в заплащането между НТО в зависимост от дейността, която осъществяват, е 4.2 пъти.

В обобщение, анализът на заетостта в непечелившия сектор показва, че през последните години броят на заетите в НТО намалява успоредно с нарастване на нормата на безработица в страната. Въпреки тази тенденция, през 2001 г., заедно с с нарастването на добавената стойност в сектора на НТО, е отбелязано увеличение и на заетите в него лица. Заплащането в сектора е значително под средното за икономиката, но постепенно ножицата между средногодишната работна заплата за страната и средногодишната заплата в сектора на НТО се затваря. Пречупването на тенденцията в заетостта и сближаването на равнището за заплащане в разглеждания сектор и средното за икономиката може да се приеме за следствие от по-благоприятните условия, в които се развиват НТО през последните две години.

II.3. Приходи и разходи на нетърговските организации през периода 1998-2000 г.

Номиналните приходи на НТО общо от стопанска и нестопанска дейност са в размер на 180 274 хил. лв. и 238 426 хил. лв. съответно през 1998 г. и 2000 г. Те нарастват от 0.8% от БВП на страната за 1998 г. до 0.89% през 2000 г. Приходите само на нестопанските организации са съответно 134 755 лв. (0.6% от БВП) през 1998 г. и 175 567 лв. (0.66% от

БВП) през 2000г. При изключване на читалищата и спортните дружества, приходите на НСО през 1998 и 2000 г. са съответно 113 629 лв. и 149 160 лв. (0.5% и 0.56% от БВП).

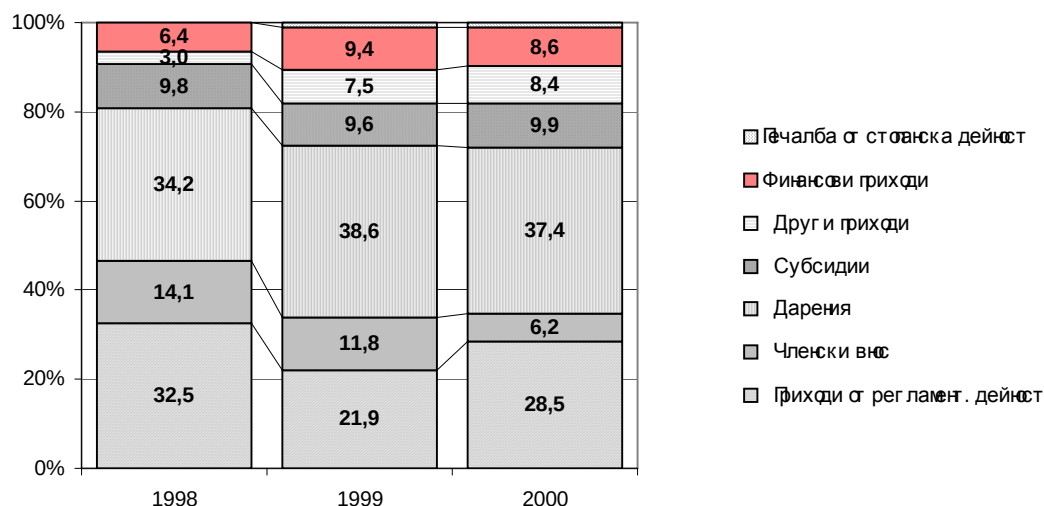
През разглеждания период приходите от нестопанска дейност формират около 85% от приходите на НТО. Останалите 15% приходи от стопанска дейност са главно (около 90% от тях) приходи от продажба на продукция¹². Действащото данъчно законодателство не стимулира НТО да извършват стопанска дейност, с която да подпомагат постигането на своите цели поради облагането на тяхната печалба, формирана в резултат от стопанската им дейност.

Най-големи приходи от стопанска дейност имат НТО от групата «Дейност на бизнесорганизации и организации на работодатели». Приходите от стопанска дейност на тези НТО формират над 60% от всички приходи от стопанска дейност на НТО. Приходите от стопанска дейност на НТО от групите «Дейност на бизнесорганизации и организации на работодатели» и «Дейност на професионални съюзи и организации, без творческите» са по-големи от тези от нестопанска дейност. Това е логично, имайки предвид, че тези НТО са тясно свързани с бизнеса и вероятно голяма част от тях са пазарни НТО. Читалищата имат незначителни приходи от стопанска дейност, а политическите организации нямат такива приходи.

---

¹² Разграничението между стопанска и нестопанска дейност на нестопанските организации е особено важно поради различния им данъчен режим, който е подробно разгледан в част III на изследването.

Структура на приходите от нестопанска дейност на НТО

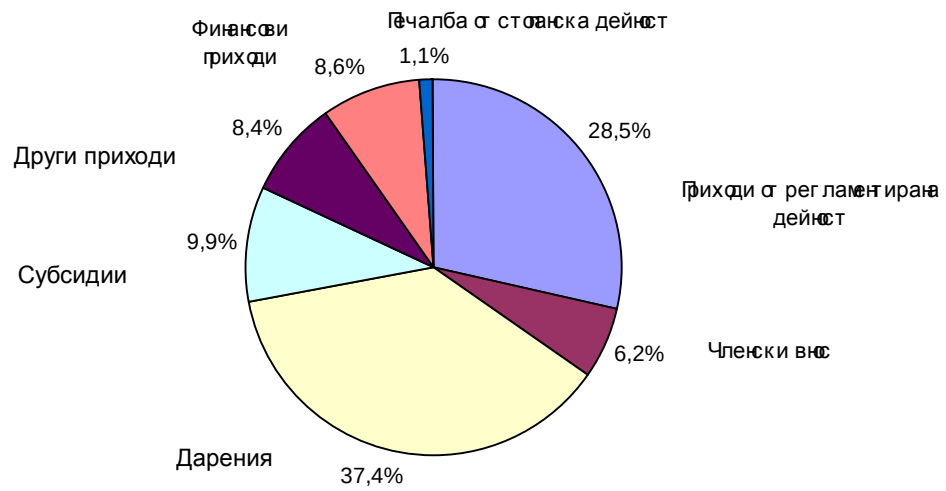

Основен източник на приходи от нестопанска дейност на НТО са даренията, следвани от приходите от регламентирана нестопанска дейност¹³. През периода 1998-2000 г. в структурата на постъпленията от нестопанска дейност постепенно нараства делът на даренията (от 34.2% на 37.4%) главно за сметка на относителното намаление на членския внос (от 14.1% на 6.2%).

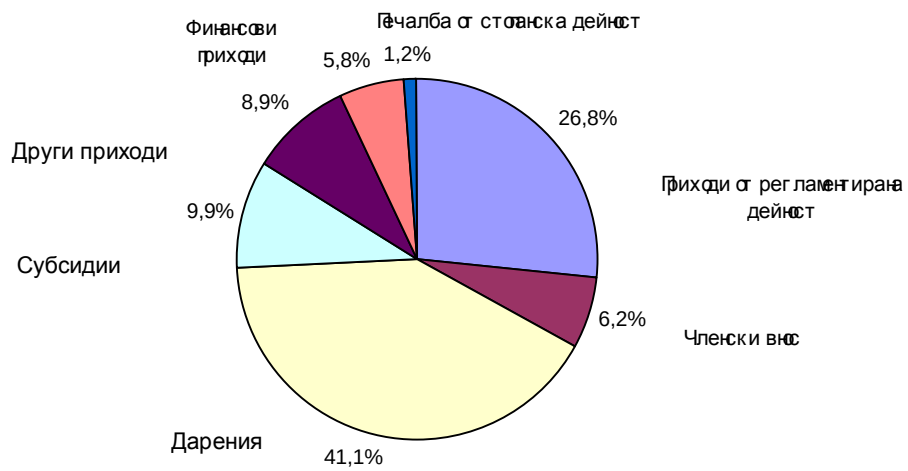
Над 1/3 на сто от субсидиите, които получават НТО през 2000 г. са насочени към читалищата. Поради този факт, след изключване на читалищата и спортните организации от групата на НСО, делът на субсидиите в структурата на приходите от нестопанска дейност на НСО намалява с 5.1 процентни пункта в сравнение с цялата съвкупност от НТО (от 9.9% за НТО на 4.8% за НСО без читалищата и спортните организации).

¹³ Регламентираната дейност е конкретизирана в устава на НТО и приходите от нея са свързани с провеждани мероприятия съгласно този устав. Например, за Съюза на архитектите в България приходи от регламентирана дейност са приходите от организиране на конкурси, изложби, разпространение на обзори, доклади, свързани с дейността на Съюза и др.

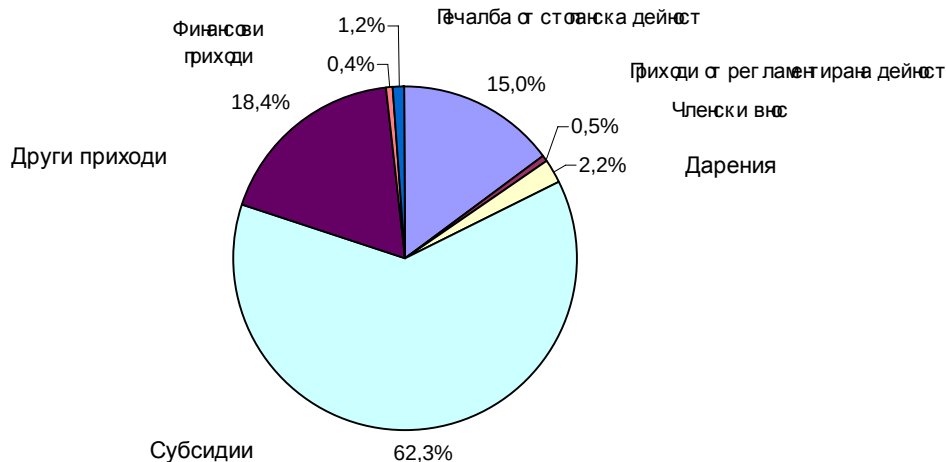
Структура на приходите от нестопанска дейност на НТО през 2000 г.

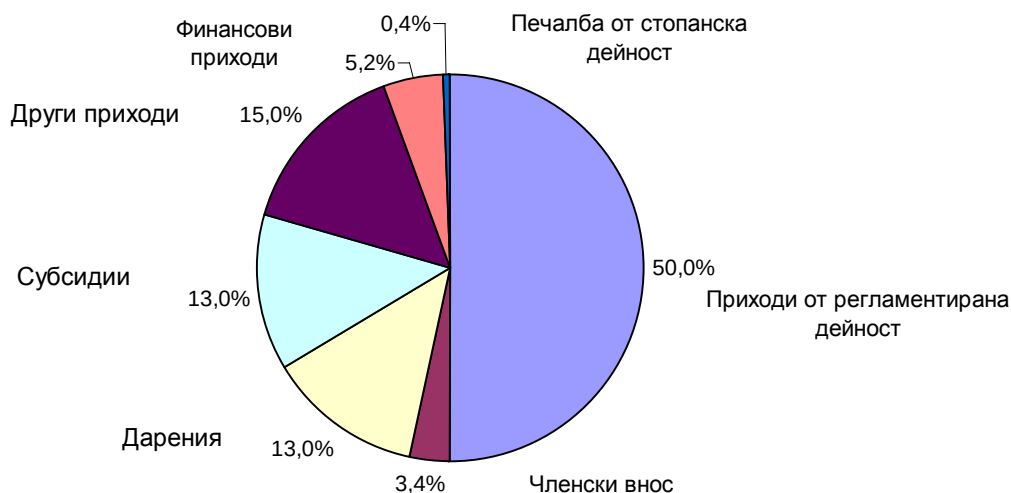
Структура на приходите от нестопанска дейност на НСО през 2000 г.

Структура на приходите от нестопанска дейност на читалищата през 2000 г.

Структура на приходите от нестопанска дейност на НСО, занимаващи се с физкултурна и спортна дейност през 2000 г.

Наблюдава се съществено различие между структурата на приходите в отделните групи НТО. Анализът показва, че в групата «Дейност на бизнесорганизации и организации на работодатели» най-голям относителен дял в постъпленията им от нестопанска дейност имат приходите от регламентирана дейност (35.7% през 2000 г.) и членският внос (26.5%), в група «Дейност на професионални съюзи и организации, без творческите» и «Дейност на синдикални организации» – членският внос (съответно 38.4% и 62.3%), в сдруженията на кооперативни организации – членският внос (48.6%) и субсидиите (27%).

Постъпленията от нестопанска дейност в групите «Образование и квалификация», «Други нетърговски организации» и «Дейност на политически организации» се формират основно от дарения (съответно 33.8%, 53.9% и 61.4%), в хуманното здравеопазване и социални грижи – субсидиите (92.7%), в читалищната и културната дейност – също субсидиите (съответно 62.3% и 58.1%).

Разпределение на субсидиите и даренията между отделните групи НТО през 2000 г.

	Дарения (хил.лв.)	Структура
Други НТО (гр. 6 от I.1)	56675	75,9%
Образование и квалификация	11197	15,0%
Физкулт. и спортна дейност	1855	2,5%
Дейност на политически орг-ции	1973	2,6%
Дейност на религиозни орг-ции	1851	2,5%
Останали НТО	1128	1,5%
Общо	74679	100,0%

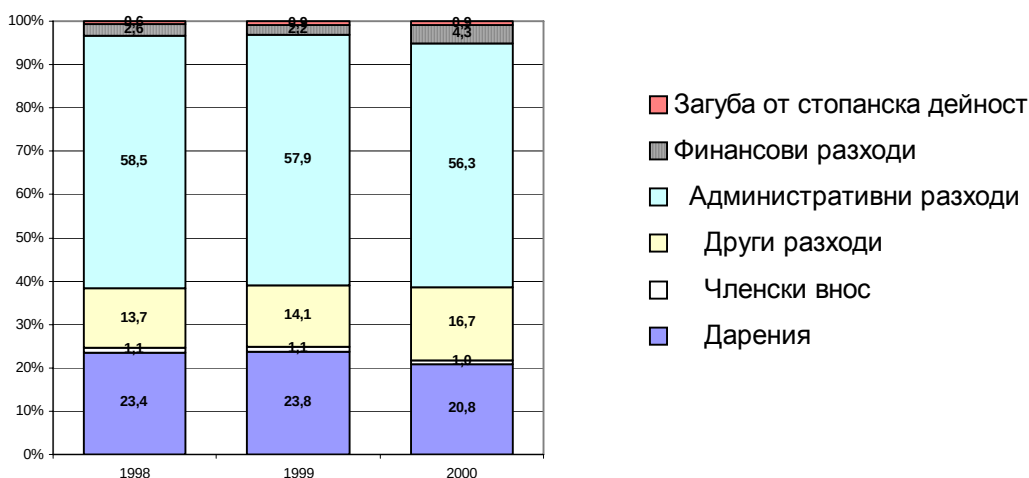
	Субсидии (хил.лв.)	Структура
Читалищна дейност	6738	34,2%
Хуманно здравеопазване и соц.грижи	1717	8,7%
Образование и квалификация	2561	13,0%
Физкулт. и спортна дейност	1860	9,4%
Други НТО (гр. 6 от I.1)	5057	25,6%
Останали НТО	1797	9,1%
Общо	19730	100,0%

Най-много постъпления от дарения има в НТО в областта на образованието и квалификацията и в групата «Други НТО». Субсидиите от държавния бюджет са насочени предимно към НТО, занимаващи се с читалищна дейност, образование и квалификация и към групата «Други». Ако от всички НТО отделим занимаващите се с религиозна, политическа и синдикална дейност, то даренията за останалите нестопански организации формират 79.2% от всички дарения за 2000 г., а субсидиите – 72.3%. Ако от групата НСО изключим читалищата и спортните клубове делът на даренията намалява до 76.4%, а при субсидиите – до 28.7%.

Както приходите, така и разходите на НТО нарастват изпреварващо спрямо растежа на номиналния БВП и отношението им спрямо БВП се покачва от 0.6% през 1998 г. на 0.8% през следващите две години. В номинално изражение разходите на НТО през 1998 и 2000 г. са в размер съответно на 133 114 хил. лв. и 215 562 хил. лв. Съотношението на разходите на НСО към БВП през 2000 г. е 0.57% и 0.47% през 1998 г. Ако от НСО изключим читалищата и спортните организации, то делът им намалява до 0.37% през 1998 и 0.48% през 2000 г.

Разходите на НТО се формират от разходите за стопанска и нестопанска дейност на тези организации. Разходите за нестопанска дейност представляват около 85% от всички разходи на НТО и са състоят от разходи за регламентирана дейност, административни разходи и финансови разходи. Относително най-големи са административните разходи, които през 1998г. са 58.5% от всички разходи на НТО, а през 2000 г. – 56.3%. Разходите за заплати и разходите за външни услуги са основните компоненти на административните разходи на НТО. Разходите за заплати и осигурителни вноски за сметка на работодателя формират преобладаващата част от добавената стойност в този сектор – около 86% през 2000г.¹⁴

Структура на разходите за нестопанска дейност на НТО

Основен компонент на разходите за регламентирана нестопанска дейност са даренията. Почти всички разходи под формата на дарения се извършват от НТО, включени в групата “Други” – 98% през 2000 г. Съпоставката между получени и предоставени дарения показва, че НТО даряват около половината от получените от тях дарения. Само за НТО от групата “Други” това съотношение е 66% за 2000 г. По този начин НТО осъществяват преразпределяща функция, но за разлика от държавния бюджет притокът на средства към НТО има не задължителен, а доброволен характер. Източници на дарения за НТО са външният сектор, нефинансовият сектор и домакинствата, а събраните средства се насочват към сферата на дейност, за която е регистрирана съответната НТО.

¹⁴ Останалата част от добавената стойност в сектора на непечелившите предприятия представлява потребление на основен капитал и опериращ излишък, в резултат от стопанската дейност, извършвана от НТО.

Аналогично на ситуацията при приходите, разходите за стопанска дейност на НТО от групата «Дейност на бизнесорганизации и организации на работодатели» превишават разходите им за нестопанска дейност и представляват близо 70% от общия размер на разходите на тези НТО.

По отношение на приходите и разходите на НТО могат да се направят следните няколко извода:

Първо, постепенното, но несъществено разширяване на сектора от НТО, очертано в предходните две точки, намира израз и в съотношението на техните приходи и разходи спрямо БВП. Като цяло постъпленията от стопанска дейност са незначителни в приходите на непечелившите организации.

Второ, структурата на приходите на нетърговските организации е в тясна зависимост от спецификата на дейността на отделната НТО. Докато някои от тях привличат съществени по размер дарения и членски внос, други разчитат предимно на субсидии от страна на държавата.

Трето, НТО изпълняват преразпределяща функция, но за разлика от държавния бюджет притокът на средства към НТО има не задължителен, а доброволен характер. Източници на дарения за НТО са външният сектор, нефинансовият сектор и домакинствата, а събраните средства се насочват към сферата на дейност, за които е регистрирана съответната НТО.

Част трета. Данъчен режим на НСО

През последните две години институционалната среда, в която работят нестопанските организации, се подобри значително. От началото на 2001 година влезе в сила Законът за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ) и бяха приети нови данъчни облекчения за дейността им, т.е. налице са предпоставки за нарастване икономическото значение на сектора.

Данъчните облекчения се отнасят както за нестопанските организации, така и за останалите икономически субекти, в качеството им на дарители. Нестопанските организации може да извършват и стопанска дейност, което повдига въпроса как да бъдат облагани в този случай. Размерът и структурата на предоставяните облекчения са различни в отделните страни – съществува многообразие от възможни алтернативи. Тези облекчения зависят от степента, в която правителството иска да подпомогне нестопанските организации и от загрижеността на властите относно конкурентните позиции на отделните субекти. Поради факта, че нестопанските организации в България работят при условията на развиваща се пазарна икономика, те се нуждаят от допълнителни стимули за своето развитие.

Данъчното облагане на ЮЛНЦ зависи от вида на извършваната дейност и е регламентирано в различните данъчни закони, както следва:

Закон за корпоративното подоходно облагане

Когато се анализира икономическата активност на нестопанските организации, обикновено възникват два въпроса, между които трябва да се направи ясно разграничение – дали да се разреши на нестопанските организации да извършват стопанска дейност¹⁵ и дали печалбата от тази дейност да бъде облагана с данък. Според действащото законодателство в България организациите с нестопанска цел могат да извършват допълнителна стопанска дейност само ако тя е свързана с предмета на основната им дейност, за която са регистрирани (чл.3, ал.3 от ЗЮЛНЦ). Приходите от тази дейност може да се използват единствено за постигане на определените в техния устав или учредителен акт цели. Тази формулировка на ЗЮЛНЦ, според която стопанската дейност е частично разрешена, поставя въпроса за разграничаването на стопанската дейност, насочена към печалба, от тази, която е свързана с основната дейност на дадена организация. Не винаги е лесно да се направи това разграничение.

---

¹⁵ Съществуват поне три варианта: пълна забрана за извършване на стопанска дейност; стопанската дейност е разрешена само, ако е свързана с основната дейност на организацията; извършването на стопанска дейност е разрешено (директно или косвено – чрез филиал).

Производствената дейност на една трудово-производителна кооперация, в която са заети инвалиди, е много по-вероятно да има за основна цел осигуряване на заетост за хора в неравностойно социално положение, а не увеличаване на печалбата.

Независимо от истинската цел на извършваната стопанска дейност, при наличието ѝ, юридическите лица с нестопанска цел придобиват статут на данъчно задължени лица, съгласно чл.6, ал.1 във връзка с чл.4, ал.1 от ЗКПО. Това изискване на закона е силно ограничително, при условие, че съгласно чл.3, ал.3 и ал.6 на ЗЮЛНЦ организациите с нестопанска цел не разпределят печалба и са задължени да използват приходите си от стопанска дейност за постигане на идеалните си цели. Облагането на тези средства намалява ресурсите на нестопанските организации и не съответства на последните промени в чл.23, ал.3, т.1 от ЗКПО, с които беше увеличено от 5% на 10% допустимото намаление преди данъчното преобразуване на финансовия резултат със средствата за дарения в полза на нестопански организации, занимаващи се с общественополезна дейност.

Съгласно чл.6, ал.1, т.2 от ЗКПО юридическите лица с нестопанска цел не са данъчно задължени лица, когато при извършването на действия, свързани с основната им дейност, събират такси в размер, който покрива единствено разходите по организацията на тези действия. Когато таксите се определят на пазарен принцип, се счита, че е налице стопанска дейност и горната хипотеза не е в сила. Приходите от членски внос не се считат за приходи от стопанска дейност и не подлежат на облагане по ЗКПО. В Закона би могло изрично да се запише, че не е стопанска дейност (и следователно не подлежи на облагане) продажбата на активи, използвани в нестопанската дейност, включително и на дарени вещи.

По отношение на данъците, удържани при източника, независимо от това дали извършват стопанска дейност, юридическите лица с нестопанска цел се облагат с данък в размер на 20% (чл.36, ал.1 и ал.4). Когато не извършват стопанска дейност, респективно – не са данъчно задължени лица по ЗКПО, те не начисляват данъците по чл.35 (в размер на 25%) и чл.36, ал.2 (в размер на 20%). Последните са дължими при условие, че е налице извършването на стопанска дейност. Данъкът върху дивидентите и ликвидационните дялове, начислени от местни юридически лица в полза на организации с нестопанска цел по чл.34, ал.1 е в размер на 15% и също се удържа при източника.

Данъчното облагане на нестопанските организации по ЗКПО до голяма степен е противоречиво, тъй като от една страна то стимулира благотворителността (преди данъчното преобразуване финансовият резултат се намалява с до 10% със средствата за дарения), а от друга – печалбата, формирана в резултат от стопанската дейност на нестопанските организации за осъществяване на общественополезна дейност, се облага с данък за общините и данък печалба. В страните от Централна и Източна

Европа, единствено в България, Албания и Румъния се облагат доходите от стопанска дейност на нестопанските организации. Международна практика е тези доходи да се освобождават от данък, за което се прилагат различни правила – според използването на доходите (Полша), според вида стопанска дейност (Латвия, Естония) и други по-сложни тестове¹⁶ (Унгария, Чехия, Словакия, Хърватска).

При условие, че според ЗЮЛНЦ цялата печалба трябва да се изразходва за общественополезни цели, облагането ѝ с данък не е икономически ефективно и рационално. Вместо това би могло да се преотстъпва в пълен размер данъка върху печалбата и данъка за общините в полза на юридическите лица с нестопанска цел за общественополезна дейност, а приходите от пасивни инвестиции (доходи от лихви по банкови влогове и от държавни ценни книжа) да не се считат за стопанска дейност. Преотстъпването ще е валидно, когато средствата са изразходвани за постигане на определените в устава или учредителния акт на лицата цели, а преотстъпените средства ще се отчитат като резерви. Този механизъм ще даде сигурност относно законосъобразното разходване на преотстъпените средства и ще има поне два важни аспекта. Първо, пряко ще се увеличат средствата, с които те разполагат за своята дейност. Преотстъпването на печалбата ще увеличи стимулите за нестопанските организации да развиват стопанска дейност, която е пряко свързана с основната им дейност, т.е. ще има и косвена подкрепа за постигането на техните цели. Второ, важно е да се отчете до каква загуба на приходи за бюджета ще доведе това действие¹⁷. За целта ще използваме данните от годишните отчети за изпълнението на консолидираната фискална програма (виж таблицата). Приходите от данък върху печалбата и от данък за общините от нестопански организации (включително тези, които осъществяват дейност в частна полза) формират около 0.1% от общите приходи по този данък и около 0.0068% от приходите на консолидирания бюджет¹⁸. Разпределението на загубата от тези приходи между бюджетите на общините и републиканския бюджет не е от значение за настоящия анализ, тъй като според планираните промени в данъчната политика е вероятно в средносрочен план всички приходи от данък върху печалбата да постъпват в републиканския бюджет.

---

¹⁶ Вж. Международен център за нестопанско право, "Данъчен режим на нестопанските организации в Централна и Източна Европа", с. 13-20.

¹⁷ В специално *Приложение* са оценени загубите на приходи за консолидирания бюджет от всяко едно предложение за промяна в данъчното облагане на юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност.

¹⁸ Делът на тези приходи в консолидирания бюджет ще намалява в средносрочен план, тъй като данъчната политика на правителството е ориентирана към намаление на преките данъци, включително и на данъците върху печалбата. Към настоящия момент се предвижда ефективната данъчна ставка да намалее от 23.5% на 20% през 2004г. и от 20% на 15% през 2005г.

Минималните загуби за бюджета показват, че не съществува директен риск за устойчивостта на публичните финанси от евентуалното освобождаване от данък на печалбата на нестопанските организации. Може да се появят косвени рискове за тази стабилност, ако дейността на юридическите лица с нестопанска цел е насочена към облагодетелстване на свързани с тях лица, а не за постигане на идеалните им цели. Това е проблем на контрол от страна на данъчната администрация, на министъра на правосъдието и на коректните нестопански организации за съблюдаването на ЗЮЛНЦ и не трябва да е мотив за ограничения на данъчната политика към целия сектор.

Приходи от данък върху печалбата и от данък за общините от нестопански организации*

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
в хил. лева**	1 351.8	1 289.7	1 135.8	792.0	980.8	848.7
в % от всички приходи от данък върху печалбата и данък за общините	0.124	0.154	0.161	0.116	0.092	0.115
в % от всички приходи на консолидирания бюджет	0.021	0.014	0.012	0.007	0.008	0.007

*преди 2001г. позицията е била "приходи от организации с идеална цел"

**Данните са в деноминирани лева; за 2002г. данните са прогнозни

Възможно е дадени юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на общественоразположна дейност да притежават дялово участие в местни юридически лица или неперсонифицирани дружества, които да начисляват дивиденди или ликвидационни дялове в тяхна полза. В този случай се удържа данък при източника в размер на 15% според чл.34, ал.1 на ЗКПО. По своето предназначение тези приходи за нестопанските организации не се различават от приходите от дарения или от свързаната с дейността им стопанска активност. Дяловите участия може да са резултат от "пасивни" действия – получени в резултат на дарение, или от "активни" действия, свързани с постигане идеалните цели на лицата. Цената на дяловото участие обикновено се пресмята като нетна настояща стойност на бъдещите доходи от него (дивиденди и ликвидационни дялове), т.е. облагането на тези доходи на нестопанските организации по своята същност представлява облагане на даренията или на доходите от стопанска дейност, в зависимост от начина, по който е формирано дяловото участие.

Ако текстът на чл.34, ал.1 се промени така, че юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на общественоразположна дейност да отпаднат от неговия обхват, няма да има големи загуби на приходи за бюджета. Точният им размер не може да се определи, тъй като не се събира информация за приходите от това облагане, но може да се направи една косвена оценка на базата на данни от отчетите на приходите и разходите на нетърговските организации, националните сметки и отчетите за изпълнението на консолидираната фискална програма. Ще приемем, че делът на създаваната от нестопанските организации брутна добавена стойност в общата добавена стойност за икономиката е приблизително

равен на дела от приходите от данъка върху начислените в полза на нестопански организации дивиденди и ликвидационни дялове, в общите приходи от този данък. При това приближение загубите на приходи за консолидирания бюджет от евентуална промяна на чл.34, ал.1, при която начислените в полза на нестопанските организации за осъществяване на общественополезна дейност дивиденди и ликвидационни дялове ще станат необлагаеми, ще се равнява на около 0.04 милиона лева годишно (при база 2002г.) или 0.0003% от всички приходи.

Данъчните привилегии за нестопанските организации за осъществяване на общественополезна дейност биха могли да се насочат или към насърчаване на благотворителността или към увеличаване на разполагаемия доход, образуван в резултат от дейността на самите организации. Развитите дотук предложения за промени в ЗКПО се основаваха на идеята да не се облага дохода, свързан с тяхната дейност. Ако правителството е склонно да подкрепи едно увеличаване на стимулите за благотворителността, това може да се осъществи, като се промени политиката при облагането на даренията. Тъй като различните данъчно задължени лица имат различни възможности и склонности към дарение, в закона е въведен праг за необлагаемите дарения до 10% от печалбата преди данъчно преобразуване. Даренията, отчетени като разходи, се облагат с данък при източника в размер на 25%, който се признава за разход за дейността и с него не се преобразува финансовия резултат по реда на глава втора от ЗКПО. Тази ставка ограничава възможностите за извършване на дарения в размер над установения праг от 10% или при липса на формирана печалба, тъй като това ще води до увеличаване на данъчните задължения. По този начин по-големите дарения се облагат по-силно от по-малките.

Ако се предпочете противоположната и по-логична философия на облагане, според която по-голямата склонност към дарителство да се облага в по-малка степен, следва да се намали ставката по чл.48, ал.1 във връзка с чл.35 (в частта му за даренията). Едно възможно решение би била ставка в размер на 15%. При нея възможните загуби на приходи за бюджета е трудно да се преценят, тъй като е вероятно да има промяна в мотивацията на дарителите в посока увеличаване на даренията, които правят. Ако предположим, че мотивацията им ще остане непроменена, то максималната загуба на приходи за консолидирания бюджет (при база 2002г.) ще възлезе на 0.6 милиона лева или 0.0045% от общите приходи.

Друг възможен вариант за насърчаване на благотворителността, при който може да има по-голяма предвидимост на разходите за бюджета, е промяната на чл.23, ал.3, т.1 и увеличаването на допустимия размер на намалението на финансовия резултат при дарения, правени от капиталовите резерви, съответно за сметка на собственика, от 10% на 15%. Този подход не е свързан с разликите в склонността към дарителство и ще е по-малко ефективен спрямо предходния. Увеличаването на този праг

може да е плавно по години, тъй като ако промяната се извърши еднократно, то максималната загуба на приходи в бюджета ще е около 36.7 млн. лева (0.29% от всички приходи на консолидирания бюджет, при база за изчисленията 2002г.). Относително големите загуби на приходи при този вариант показват, че е препоръчително постепенното увеличаване на този праг или на намалението на ставката по чл.48, ал.1 по отношение на юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност.

Съгласно чл.4 на ЗЮЛНЦ държавата може да подпомага и насърчава регистрираните в централния регистър¹⁹ юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на *общественополезна дейност* чрез данъчни, кредитно-лихвени, митнически и други финансови и икономически облекчения, както и *финансирания* при условия и по ред, определен в съответните закони. Настоящите привилегии по ЗКПО, с които се ползват юридическите лица с нестопанска цел показват, че българската държава е преценила за полезно да подпомага тяхната дейност чрез данъчни облекчения. Структурата на тези облекчения обаче е недостатъчно ефективна и е необходимо да се промени, за да се премахнат противоречията в закона. Промените трябва да са съобразени с това, че, независимо от източника на своите приходи, нестопанските организации са длъжни да ги изразходват за постигане на определените в устава или учредителния им акт цели. Това предполага, че данъчното третиране на тези приходи трябва да е еднакво, т.е. данъка върху печалбата и данъка за общините на юридическите лица с нестопанска цел за общественополезна дейност трябва да им се преотстъпват в пълен размер, а начисляваните в тяхна полза дивиденди или ликвидационни дялове не трябва да се облагат по реда чл.34, ал.2 от ЗКПО. Ако се приеме идеята, според която по-големите дарения трябва да се облагат в по-малка степен, то ставката по чл.48, ал.1 във връзка с чл.35 (в частта му за даренията) може да се намали на 15%. В резултат от всички тези предлагани промени на ЗКПО максималната загуба на приходи за консолидирания бюджет ще възлезе приблизително на 1.4 млн. лева или 0.01% от всички приходи, т.е. те няма да дестабилизируют публичните финанси.

Предлаганите изменения в ЗКПО ще дадат конкурентно предимство на нестопанските организации за осъществяване на общественополезна дейност пред останалите икономически субекти. Въпреки това не говорим за нелоялна и неограничена конкуренция поради ограничението на ЗЮЛНЦ, според който стопанската дейност на юридическите лица с нестопанска цел трябва да е свързана с предмета на основната им дейност. Нестопанските организации са изправени и пред други ограничения, като липсата на достъп до капиталовите пазари и до финансиране, което да ползват за

---

¹⁹ Централен регистър на юридическите лица с нестопанска цел за общественополезна дейност при Министерство на правосъдието. Към края на май 2002г. в него са вписани 223 юридическите лица с нестопанска цел за общественополезна дейност.

развитие и модернизация на стопанската си дейност. Ето защо ползваните от тях данъчни облекчения няма да водят до сериозно изкривяване на конкурентната среда, а по-скоро ще балансират конкурентните позиции на отделните субекти.

Закон за облагане доходите на физическите лица

В закона за облагане доходите на физическите лица (ЗОДФЛ) е предвидено облекчение за дарения в полза на юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност. Кръгът на лицата, които имат право да се възползват от него е ограничен (нотариуси; лица, упражняващи медицинска практика по Закона за лечебните заведения; лица, упражняващи свободна професия и други дейности и услуги по извънтрудови правоотношения; лица, извършващи срещу възнаграждение управление и контрол; лица, получаващи доход от наем, рента или аренда). Съгласно чл.22, ал.1, т.3 от ЗОДФЛ облекчението за дарения е в размер до 10% от облагаемия доход след извършване на намаленията по т.1 и т.2 от същата алинея. Данъчното облекчение може да се ползва при условие, че лицата, предоставили дарението, нямат неизплатени деклариращи държавни вземания или такива, установени с данъчен ревизионен акт към момента на извършване на дарението (чл.28, ал1, т.2 от ЗОДФЛ).

Размерът на предоставяното облекчение при дарение в полза на юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност е еднакъв по ЗОДФЛ и по ЗКПО, но обхватът на данъчно задължените лица, които имат право да го ползват, е ограничен по ЗОДФЛ. Лицата, получаващи доходи от трудови и приравнени към тях правоотношения, определят данъчната си основа по реда на глава седма от ЗОДФЛ, където не е предвидено намаляване на облагаемия доход със средства за дарение. По този начин една голяма част от икономически активното население е поставена в неравностойно положение по отношение стимулите за извършване на дарение²⁰. Това намалява общественото благосъстояние, тъй като ограничава избора на потенциалните дарители и разкриването на истинските им предпочитания по отношение разпределението и използването на техните доходи.

По предварителни данни на НСИ лицата, заети по трудово и служебно правоотношение, към края на март 2002г., са били 1 905 647 души. Очакваната средногодишна месечна работна заплата през 2002г. е 278.2 лева. Ако с направените от тези лица дарения²¹ (само в полза на юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на

²⁰ През 2001г. заетите по трудово и служебно правоотношение представляват 39.9% от населението в трудоспособна възраст.

²¹ При изчислението е използвана средна склонност към дарение от 6 процента. За сравнение, средната склонност към дарение на лицата със свободни професии по чл.21, ал.3 от ЗКПО за 2000г. е 3.99 процента.

общественополезна дейност²²) се намаляваше облагаемия доход (след приспадане на личните осигурителни вноски), то загубата на приходи за консолидирания бюджет по ДОД щеше да се равнява на 2.5 милиона лева (0.29% от приходите от данък върху доходите на физически лица от приходи по трудови, служебни и приравнени на тях правоотношения или 0.02% от приходите на консолидирания бюджет), която се разпределя приблизително поравно между републиканския и общинските бюджети. Загубата на приход е относително малка, поради ниските доходи на населението, което предполага ниска склонност към дарение²³.

Закон за данък върху добавената стойност

Съгласно чл.59, т.6 от Закона за данък върху добавената стойност (ЗДДС) не се дължи данък при внос на стоки, когато се внасят безвъзмездни помощи, с изключение на акцизни стоки, предоставени на юридически лица с нестопанска цел, осъществяващи общественополезна дейност и вписани в централния регистър при Министерство на правосъдието. Даренията на стоки, с изключение на акцизните, или на услуги, както и безвъзмездното разпореждане с дарения са освободена доставка по реда на чл.49 от закона. В списъка на лицата, в полза на които може да се прави дарение (освободена доставка), не са включени нестопанските организации за общественополезна дейност, т.е. даренията на стоки и услуги в тяхна полза, ако не представляват внос и не са включени в освободените по ЗДДС сделки, са облагаеми. С тази разпоредба се стимулират паричните дарения за сметка на даренията на стоки и услуги.

Закон за акцизите

В Закона за акцизите не са предвидени облекчения за юридическите лица с нестопанска цел или за даренията в тяхна полза.

Закон за местните данъци и такси.

В Закона за местните данъци и такси (ЗМДТ) е предвидено освобождаване от данък върху наследството на имуществото, завещано в полза на юридически лица, които не са търговци с изключение на организациите с нестопанска цел, определени за извършване на дейност в частна полза (чл.38, ал.1, т.2). Съгласно чл.48, ал.1, т.4 юридическите лица

---

²² Това предполага, че ЮЛНЦ ще привличат около 30% от тези дарения.

²³ След извършване на дарение (10% от облагаемия доход след приспадане на личните осигурителни вноски) данъчната тежест върху средната заплата спада с 2.15 процентни пункта, приходите от данък върху общия доход – с 6.0 лева, а разполагаемият доход на дарителя спада с 18.9 лева или 8.70 процентни пункта. Ако се отчете средната склонност към дарение (6 процента от максималния размер на дарението, с което може да се намали облагаемия доход), то данъчната тежест върху средната заплата спада с 0.13 процентни пункта, приходите от данък върху общия доход – с 0.4 лева, а разполагаемият доход на дарителя спада с 1.1 лева или 0.52 процентни пункта.

с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност се освобождават от данък за получените и предоставените дарения на имущество. В случай, че се докаже, че прехвърлянето на имущество, получено по реда на този член, на трети лица, не е свързано с изпълнението на преките цели, за които е създадена съответната организация, данъкът става дължим.

Освен с данъчната си политика държавата може да подпомага организациите с нестопанска цел за общественополезна дейност и като им отпуска директни субсидии от бюджета. Всяка година със Закона за държавния бюджет на Република България се разпределят средства за организациите с идеална цел (виж таблиците). От 1997г. броят на организациите получаващи субсидия непрекъснато нараства, но размерът на получаваните от тях средства е незначителен. Минималното държавно субсидиране вероятно ще се запази в средносрочен план, поради огромната нужда от средства за финансирането на почти всички обществени услуги и плановете за намаляване нивото на разходите по консолидирания бюджет като процент от БВП. Ниските държавни субсидии са стимул за увеличаване на конкуренцията между нестопанските организации за общественополезна дейност при набирането на средства от други източници, което предполага по-голяма прозрачност и ефективност от тяхната работа.

Субсидии за организации с нестопанска цел*

	1998	1999	2000	2001	2002
Предоставени от консолидирания бюджет	0.2867%	0.2722%	0.2793%	0.1764%	0.1895%
Предоставени от централния републикански бюджет	0.0176%	0.0178%	0.0160%	0.0242%	0.0233%
Предоставени от общините	0.1940%	0.1489%	0.1237%	0.1208%	0.1572%
Предоставени от министерства и ведомства	0.0036%	0.1022%	0.1288%	0.0081%	0.0089%
Предоставени от извънбюджетни сметки и фондове	0.0715%	0.0033%	0.0108%	0.0233%	-

*в % от общите разходи на консолидирания бюджет; данните за 2002г. са прогнозни

Юридически лица с нестопанска цел, получаващи субсидии от централния бюджет*

	1998	1999	2000	2001	2002
Български червен кръст - Национален комитет	899.3	966.8	993.8	1 129.1	1 168.6
Рилска света обител - Рилски манастир	179.0	200.5	320.0	380.0	393.3
Български туристически съюз	35.0	37.6	39.0	42.3	38.8
Съюз на българските автомобилисти	82.1	88.2	90.7	97.7	86.1
Съюз на инвалидите в България	84.9	95.8	71.7	215.0	222.5
Съюз на военноинвалидите и пострадалите от войните и в мирно време**	35.7	38.4	39.4	62.0	64.2
Съюз на военноинвалидните кооперации в България	12.5	13.4	13.8	22.0	22.8
Съюз на слепите в България	23.2	107.0	25.7	550.0	155.3
Българска асоциация на лица с интелектуални затруднения***	22.2	23.8	24.5	50.0	51.8
Съюз на глухите в България	27.3	29.4	30.2	120.0	124.2
Национален съюз на трудовопроизводителните кооперации****	39.6	42.6	43.8	110.0	113.9
Представителни сдружения на потребителите в България*****	12.1	13.0	12.0	50.0	51.8
Централен съюз на кооперациите на инвалидите	17.4	28.8	29.6	90.0	93.2
Национален център за социална рехабилитация	13.5	14.6	15.0	120.0	124.2
Българска асоциация "Диабет"	24.2	26.0	26.7	117.0	121.1
Асоциация на родителите на деца с нарушено зрение	9.9	10.6	10.9	30.0	31.1
Асоциация на родителите на деца с увреден слух	9.9	10.6	10.9	22.0	22.8
Национална организация "Малки български хора"	3.0	3.2	3.3	12.0	12.4
Национална асоциация на слепо-глухите в България	-	10.0	10.3	25.0	25.9
Национална потребителна кооперация на слепите в България	-	-	-	10.0	10.4
Съюз на ветераните от войните в България	-	-	-	-	12.0
Съюз на народните читалища	-	-	-	-	20.0

*в хиляди деноминирани лева; данните за 2002г. са прогнозни

**преди 2001г. позицията е "Съюз на военноинвалидите и пострадалите от войните в България"

***преди 2001г. позицията е "Национално дружество за подкрепа на лицата с умствени затруднения"

****преди 2001г. позицията е "Централен съюз на трудово производителните кооперации"

*****преди 1999г. позицията е "Федерация за защита на потребителите в България"

Липсата на достатъчно пълна статистическа информация за сектора затруднява точния анализ на дейността му и на ефектите от някои промени в данъчната уредба. По отношение на нестопанските организации за общественополезна дейност, регистрирани в Централния регистър към Министерство на правосъдието, и при добра организация от страна на регистъра, е възможно в краткосрочен план събирането на подробна информация за размера на плащаните от тях данъци, видове заетост и дейности.

Заклучение

Изводите за по-нататъшното развитие на нестопанските организации и тяхното данъчното третиране следва да са обвързани с причините за подпомагане на дейността на НСО, начините, по които тя се финансира, и ограниченията върху нея.

Аргументи за подпомагане на нестопанските организации за общественополезна дейност

- извършват общественополезна дейност
- изпълняват важна социализираща роля и подпомагат заместването на политическите с граждански структури
- заместват и допълват държавата в предоставянето на някои публични блага
- ефективни са в доставката на определени публични блага и в работата си на местно ниво с общините²⁴
- подпомагат фискалната децентрализация
- привличат допълнителна подкрепа за своята дейност под формата на дарения и доброволен труд

Изброените причини налагат да бъде стимулирано по-нататъшното развитие на сектора на нетърговските организации, имайки предвид незначителния принос на нетърговските организации в икономиката на страната в момента.

Начини за финансиране дейността на нестопанските организации

- дарения от страната и чужбина
- субсидии
- печалба от стопанска дейност
- приходи от основната дейност, включително членски внос
- доходи от дивиденди и ликвидационни дялове
- доходи от лихви

---

²⁴ Показател за това е, че общините отпускат от половината до две трети от субсидиите по консолидирания бюджет, предвидени за нестопанските организации.

- доходи от курсови разлики
- други

Нетърговските организации изпълняват важни преразпределителни функции в икономиката. Привличайки ресурси от другите сектори в икономиката, те ги насочват към осъществяването на обществено полезна дейност, а с привличането на външни ресурси под формата на дарения те подпомагат и стимулират икономическото развитие на страната като цяло.

Ограничения и контрол върху дейността на нестопанските организации съгласно действащото законодателство

- могат да извършват допълнителна стопанска дейност само ако тя е свързана с предмета на основната дейност, за която те са регистрирани
- могат да използват прихода от допълнителната стопанска дейност само за постигане на определените в устава или учредителния акт цели
- не разпределят печалба
- срещат затруднения при финансирането на допълнителната си стопанска дейност
- юридическите лица за общественополезна дейност се вписват в регистър към Министерство на правосъдието
- юридическите лица за общественополезна дейност подлежат на независим одит, ако сумата на актива на баланса от предходната година е по-голяма от 0.5 милиона лева или ако сумата на приходите от дейността и нетния размер на приходите от продажби, както и финансовите приходи за предходната година са по-големи от 1 милион лева
- юридическите лица за общественополезна дейност са длъжни веднъж годишно да изготвят доклад за дейността си, който трябва да съдържа данни за: 1) съществените дейности, изразходваните за тях средства, връзката им с целите и програмите на организацията и постигнатите резултати; 2) размера на безвъзмездно полученото имущество и приходите от другите дейности за набиране на средства; 3) финансовия резултат. Докладът е публичен, а съобщението за неговото изготвяне, както и за мястото, времето и начина за запознаване с него, се публикува в бюлетина на централния регистър

- юридическите лица за общественоролесна дейност са длъжни да заявят за вписване и да представят в централния регистър: преписите от съдебните решения за регистрация на промени; списък на лицата, били в състава на управителните органи; информация за основната си дейност; заверен годишен счетоводен отчет; декларация за дължимите данъци, такси, мита и други публични вземания; промени в устава или учредителния акт
- юридическите лица за общественоролесна дейност подлежат на текущ контрол от страна на Министъра на правосъдието

Предлагани промени в данъчния режим на нестопанските организации за общественоролесна дейност и мотиви за необходимостта от тях

- изравняване данъчното третиране на различните източници на приходи, тъй като всички те трябва да се изразходват за постигане общественоролесните цели на организациите
- разширяване и изравняване на стимулите за извършване на дарение, като в обхвата на лицата, ползващи данъчни преференции при дарение се включат получаващите доходи по трудови и приравнени към тях правоотношения
- промяна на философията при облагане на даренията – даренията с по-голям размер да се облагат с по-ниска ставка
- действително премахване облагането на дарения под формата на дялови участия в местни юридически лица или неперсонифицирани дружества

Предложените промени в данъчния режим на НСО ще окажат незначително влияние върху състоянието на консолидирания държавен бюджет. Този факт, както и посочените причини за стимулиране развитието на нестопанския сектор дават основание да се смята, че общият ефект от реализирането на предлаганите законови промени ще бъде положителен.

Приложение:

изчисляване загубите на приходи за консолидирания бюджет при реализиране на предлаганите промени в данъчния режим на нестопанските организации за общественополезна дейност

Предложение 1

Приемане на допълнителни алинеи в чл.61 на ЗКПО, с които да се преотстъпват данък върху печалбата и данък за общините на юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност. Преотстъпените средства да се отчитат като резерви, а преотстъпването да е валидно, ако те са изразходвани за осъществяване на заложените в устава или учредителния акт на лицата цели.

Загубата за бюджета от тази промяна в ЗКПО ще се равнява на годишните приходи от данък върху печалбата и данък за общините от юридически лица с нестопанска цел за общественополезна дейност. Поради липсата на точна информация за тези приходи, се използва най-близкия до този показател – приходи от данък върху печалбата и данък за общините от юридически лица с нестопанска цел (включва и организациите за осъществяване на дейност в частна полза), който ще надценява размера на *загубата*. За 2002г. тези приходи се очаква да бъдат **848.7** хиляди лева или **0.0068%** от общите приходи и помощи по консолидирания бюджет.

Предложение 2

Дивидентите или ликвидационните дялове, начислени в полза на юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност да отпаднат от обхвата на чл.34, ал.1 от ЗКПО.

Данъкът върху дивидентите или ликвидационните дялове се удържа при източника и е еднократен. В Министерство на финансите няма информация за приходите от този данък в резултат от начисляването на дивиденти или ликвидационни дялове в полза на юридически лица с нестопанска цел за общественополезна дейност. Загубите на приходи за консолидирания бюджет от тази промяна могат да се оценят косвено. За целта ще приемем, че частта от приходите, която се дължи на начислените в полза на нестопанските организации за общественополезна дейност дивиденти и ликвидационни дялове, е равна на процента в БВП, формиран

от нестопанските организации. Стойността на този показател за 2000г. е 0.087%. Стабилността на показателя ни дава основание да използваме стойността му за 2000 г. при изчисляване загубата на приходи, като използваме очакваното ниво на приходите от данък върху дивидентите и доходите на местни юридически и чуждестранни лица за 2002г. – 47.9 милиона лева.

$Загуба = 0.00087 * 47887.3 = 41.662$ хиляди лева (**0.0003%** от очакваните приходи и помощи по консолидирания бюджет)

Предложение 3

Да се намали ставката по чл.48, ал.1 до 15%, във връзка с чл.35 от ЗКПО, за даренията към юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност, отчетени като разход.

Очакваните през 2002г. приходи в консолидирания бюджет от данъка върху дарения и спонсорство са 4.628 милиона лева., което при ставка на данъка от 25% формира общ размер на даренията, отчетени като разход от 18.512 милиона лева. Около 30% от даренията се насочват за организации с благотворителна, социална, природозащитна дейност и други, които се доближават до дефиницията на НСО за осъществяване на общественополезна дейност. Намалването на ставката по чл.48, ал.1 с 10 процентни пункта до 15% при дарения в полза на ЮЛНЦ за осъществяване на общественополезна дейност ще доведе до загуба на приходи за консолидирания бюджет в размер на **555.360** хиляди лева (**0.0045%** от очакваните приходи и помощи по консолидирания бюджет).

$Загуба = 0.3 * 18512 * 0.1 = 555.360$ хиляди лева (**0.0045%** от очакваните приходи и помощи по консолидирания бюджет)

Предложение 4

Разширяване обхвата на данъчно задължените лица по ЗОДФЛ, които имат право да ползват предоставяното облекчение при дарение в полза на юридически лица с нестопанска цел за обществено полезна дейност, с лицата, получаващи доходи от трудови и приравнени към тях правоотношения.

По предварителни данни на НСИ лицата, заети по трудово и служебно правоотношение, към края на март 2002г., са били 1 905 647 души. Очакваната средномесечна работна заплата през 2002г. е 278.2 лева. След извършване на дарение (10% от

облагаемия доход след приспадане на личните осигурителни вноски), данъчната тежест върху средната месечна заплата спада с 2.15 процентни пункта, приходите от данък върху общия доход – с 6.0 лева, а разполагаемия доход на дарителя спада с 18.9 лева или 8.70 процентни пункта. Поради ниските доходи на населението и голямото намаление в разполагаемия доход, размерът на извършените дарения е много малък спрямо облагаемия доход. През 2000г., за лицата със свободни професии, направените дарения са около 4% от общия размер на даренията, с който биха могли да намалят облагаемия си доход. Ето защо, за 2002г. по отношение на лицата, заети по трудово и служебно правоотношение е приета средна склонност към дарение в размер на 6%²⁵ от максималния размер на дарението, с което може да се намали облагаемия доход. При отчитане на тази склонност, данъчната тежест върху средната заплата спада с 0.13 процентни пункта, приходите от данък върху общия доход – с 0.4 лева, а разполагаемия доход на дарителя спада с 1.1 лева или 0.52 процентни пункта. Ако използваме отново оценката, че ЮЛНЦ за общественополезна дейност привличат около 30% от даренията, то общата максимална загуба на приходи по консолидирания бюджет (при база 2002г.) ще е:

Загуба = 1905.647*0.4*12*0.3 = 2 459.466 хиляди лева **(0.0197%** от общите приходи и помощи по консолидирания бюджет).

Общата максимална загуба от предлаганите промени в законодателството, касаещо юридическите лица с нестопанска цел за обществено полезна дейност, при база 2002г. ще е:

Загуба = 848.700 + 41.662 + 555.360 + 2 459.466 = 3 905.188 хиляди лева **(0.0313%** от общите приходи и помощи по консолидирания бюджет).

---

²⁵ Средната склонност към дарение е завишена умишлено.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Закон за корпоративното подоходно облагане, Закон за облагане доходите на физическите лица, Закон за юридическите лица с нестопанска цел, Закон за акцизите, Закон за данък върху добавената стойност, Закон за местните данъци и такси.
2. Отчети за изпълнението на консолидираната фискална програма 1998-2001 г. и прогноза за нейното изпълнение през 2002 година (Министерство на финансите).
3. Министерство на финансите, *“Данъчна политика 2003-2005 година”*.
4. Международен център за нестопанско право, *“Данъчен режим на нестопанските организации в Централна и Източна Европа”*, София, 2001.
5. A Symposium Sponsored By The Federal Reserve Bank of Kansas City, *“Income Inequality: Issues and Policy Options”*, Jackson Hole, Wyoming, August 27-29, 1998.
6. Department of the US Treasury, *“General Explanations of the Administration’s Fiscal Year 2001 Revenue Proposals”*, February, 2000 и *“General Explanations of the Administration’s Fiscal Year 2002 Tax Relief Proposals”*, April, 2001.
7. Ian Bell, *“Financial regulation and Tax Policy”*, speech at the International Seminar *“Status and Functioning of NGOs”*, Tallinn, Estonia, September 8-10, 1995.
8. European System of Accounts, ESA 95, Eurostat
9. System of National Accounts, SNA 93, UN
10. Статистически справочник, НСИ, 2002
11. Статистически годишник, НСИ, 2001 г.
12. Основни макроикономически показатели `98 г., НСИ